

EESTI MAJANDUSKONJUNKTUUR

MAJANDUSAKTIIVSUS

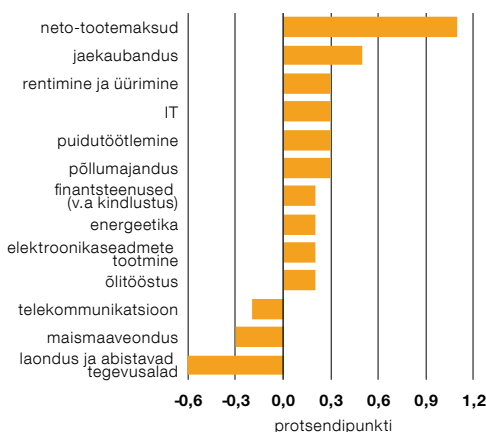
2014. aasta majanduskasv oli tegevusalade võrdluses laiapõhjaline. Kasvule avaldas märkimisväärset negatiivset mõju üsna väike osa majandusest. Suurima osa majanduskasvust andsid tehniliselt neto-tootemaksud, mille laekumist soodustasid nii majandusstruktuuri muutus (jaekaubanduse kiire kasv) kui ka paranenud maksukogumine ja varimajanduse vähenemine (vt joonis 9). Majanduskasvu mõjutasid negatiivselt enim maismaaveondus ning laondus ja veondust abistavad tegevusalad. Nende harude käekäiku on piiranud Venemaa majandusolukorra nõrgenemine. Eesti kaudu Venemaale vahendatavate kaupade ekspordi vähenemine pidurdas ka hulgikaubanduse tegevust: hulgikaubanduse lisandväärtus eelmise aasta jooksul veidi vähenes.

Töötleva tööstuse harudest mõjutas majanduskasvu kõige enam puidutöötlemine, 0,3 protsendipunkti ulatuses. Kuigi nafta hinna languse tõttu õlitööstuse tootmiskaht aasta lõpus vähenes, oli sektori panus 2014. aasta majanduskasvu märkimisväärne, 0,2 protsendipunkti. Peamiselt Ericssoni tehase tegevusest mõjutatud arvutite, elektroonika- ja optikaseadmete tootmise mõju majanduskasvule oli sama suur.

Statistikaameti kiirhinnangu kohaselt kahanes SKP esimeses kvartalis neljanda kvartaliga võrreldes 0,3%, kuid kasvas aasta võrdluses 1,2% (vt joonis 10). Majanduse mahu vähenemisele kvartali võrdluses osutavad ka teised näitajad, nagu tööstussektori toodangu kahanemine ja tootmisvõimsuse rakendatuse taseme langus. Kuised indeksid viitavad aga sellele, et vähenemine leidis aset peamiselt detsembris ja jaanuaris, samas kui veebruaris ja märtsis oli toodangu maht pigem muutumatu või kasvas. Kahanemist põhjustasid paljud tegurid, näiteks nafta hinna alanemine õlitööstuses, Vene rubla kursi nõrgenemine ja elektroonikaseadmete tootmise tellimuste vähenemine.

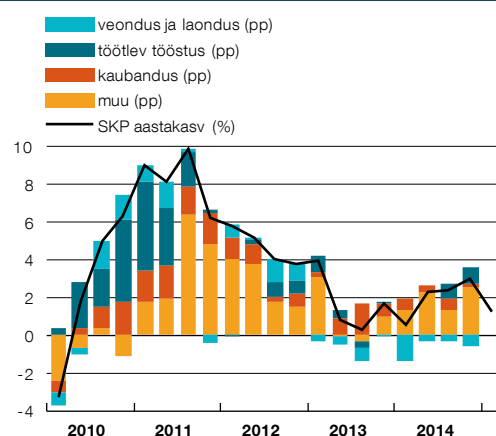
Esimese kvartali majanduskasvu üks aeglustumise põhjus oli Vene rubla kursi nõrgenemine 2014. aasta lõpus. See vähendas venemaalaste ostujõudu ja importi. Eesti eksport

Joonis 9. Tegevusalade panused 2014. aasta SKP kasvu

Allikas: statistikaamet

Joonis 10. SKP tootmise meetodil

Allikas: statistikaamet

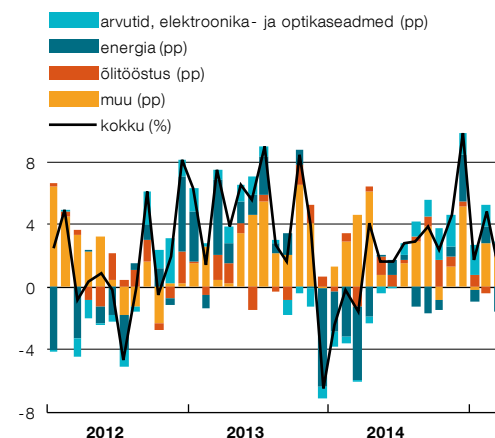
Venemaale kahanes seetõttu lisaks sanktsioonide mõjule veelgi. Eesti majanduse avatus ekspordi kaudu Venemaa suhtes on olnud hinnanguliselt mõne protsendi juures SKPst. Kaubaeksport Venemaale vähenes aga 2015. aasta esimeses kvartalis aasta võrdluses poole võrra. Kuna suure osa ekspordist Venemaale moodustavad välismaised tooted, mõjutab ekspordi vähenemine eeskätt vahendusega tegelevaid transpordi- ja hulgikaubanduse ettevõtteid. Venemaa nõudluse raugemise negatiivset mõju majandusele pehmendas mõnevõrra Euroopa majanduse elavnemine. Eksport Euroopa Liitu seetõttu kasvas.

Venemaa kehtestatud vastusanktsioonidest mõjutatud harude toodang 2015. aasta esimeses kvartalis kasvas. Piimatööstuse toodang suurenes kuu võrdluses nii jaanuaris,

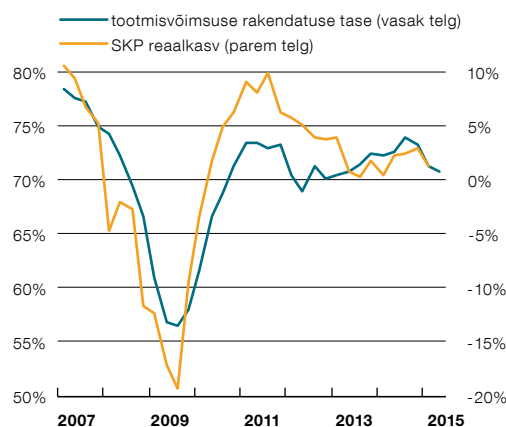
veebruari kui ka märtsis, kvartali kokkuvõttes neljanda kvartaliga võrreldes 6%. Piimatööstuse toodang oli märtsis hooajalisi tegureid arvestades suurem kui enne sanktsioonide jõustumist. Järgmiste kuude andmed näitavad, kas tootmiskaht taastus ajutiselt või on tootjad suutnud toodangut püsivalt ümber suunata.

Energeetika ja õlitööstuse toodangu mahu kahanemist neljanda kvartaliga võrreldes mõjutasid muu hulgas soe talv ja energia hinna langus. Tööstustoodangu aastakasv koos panustega harude kaupa on esitatud joonisel 11. Tööstustoodang oli esimeses kvartalis neljanda kvartaliga võrreldes ja hooajalisi tegureid arvestades 2% väiksem. Suure osa langusest andis energiasektor, mille toodang vähenes sooja talve tõttu 10%. Töötleva tööstuse toodang kahanes samal ajal 1%, sealhulgas keemiatööstuse toodang 10% ja õlitööstuse oma 26%. Õlitööstuse toodangu vähenemist põhjustas tõenäoliselt nafta odavnemine, mis kahandas põlevkiviõli tootmise kasumlikkust. Sooja talve mõju ei olnud aga kindlasti kõigile harudele negatiivne. Näiteks suurenes kvartali võrdluses toodang ehitussektorile sisendeid tootvates harudes, nagu ehitusmaterjalide tööstus ning liiva, kruusa ja savi kaevandamine.

Erinevus SKP ja tegeliku tootmispotentsiaali vahel esimeses kvartalis suurenes. Hoolimata sellest, et ettevõtete investeerimismäär on madalam kui enne majanduskriisi, on nende praegune tootmisvõimsus isegi keskmiselt suurem, kui nõudluse teenindamiseks vaja. Kuigi investeeringud on vähenenud avalikus sektoris ja mõnes ettevõtlusharus (energeetika ja raudtee), on ülejäänud ettevõtete investeerimise kasv kiire ja tootmisvõimsus suurenenud. Konjunktuuriinstituudi uuringu järgi oli neljandas kvartalis hooajalisi tegureid arvestades rakendatud 73,2% tööstussektori tootmisvõimsusest. See määr langes aga esimeses kvartalis 71,2%ni ja teises kvartalis 70,7%ni (vt joonis 12). Stabiilse kasvu ajal on tootmisvõimsuse rakendus olnud Eestis 74% juures. Arvestades selle näitaja hüplikkust, viitab selle esimese poolaasta tase väiksele negatiivsele SKP lõhele. SKP negatiivse lõhe avanemist kinnitab ka see, et tööjõu roll tootmist piirava tegurina on vähenenud ja tööstussektori kasvu piirab endiselt suuresti vähene nõudlus.

Joonis 11. Tööstustoodangu aastakasv

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 12. Tootmisvõimsuse rakendatuse tase

Allikad: Euroopa Komisjon, statistikaamet

SISENÕUDLUS

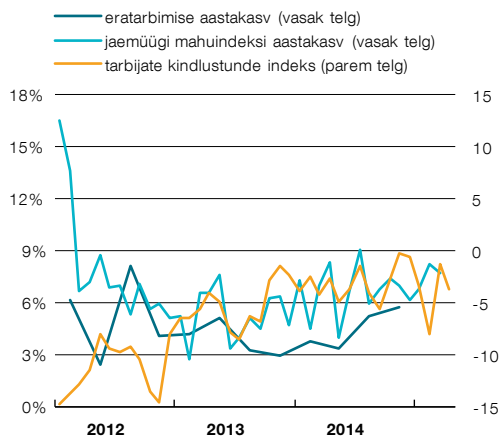
Eesti majanduskasvu on andnud suure panuse eratarbimise kiire kasv. Eratarbimise suurenemine hoogustus 2014. aastal 4,5%ni (vt joonis 13) ning oli majanduskasvust kiirem. Kuigi palgatõus aeglustus, suurenes reaalne kasutatav tulu jõuliselt. Seda toetasid hõive kasv ning esmalt aeglane inflatsioon ja seejärel deflatsioon. Majapidamiste ostujõud suurenes 2015. aasta alguses veelgi tänu tulumaksumäära langetamisele ning maksuvaba tulu ja sotsiaalsiirete suurendamisele. Tarbijate soodne olukord peegeldub ka nende kindlustundes, mis on konjunktuuriinstituudi andmetel püsunud kõrge. Ostujulguse ja hooga tarbimise kasvu püsimisele viitavad 2015. aasta esimese kvartali jaekaubanduse andmed, mille kohaselt suurenes jaemüügi maht aasta võrdluses ligikaudu 8%.

Majapidamised on ühes tarbimise kasvuga suurendanud säästmist ja laenanud jätkuvalt mõõdukalt. Hoolimata tööpuuduse vähenemisest ja tarbijate tugevast kindlustundest tõusis majapidamiste säästumäär 2014. aastal hinnanguliselt 7,5%ni. Kogu reaalse kasutatava tulu kasvu ei suunatud seega tarbimisse, vaid suurendati ka säästmist. Hoiuste aastakasv püsis aprilli lõpus veidi üle 8%, mis viitab, et 2015. aasta alguses ei ole majapidamised säästmisharjumusi muutnud. Lisaks kõrgele säästumäärale kajastab majapidamiste suhteliselt ettevaatlikku finantskäitumist ka mõõdukas laenuaktiivsus. Eestis tegutsevatest pankadest tarbimise finantseerimiseks võetud laenude jääk on sama suur kui aasta tagasi. Pangandussektoriväliste laenude ja järelmaksude võtmine on aga mõnevõrra kasvanud.

Sisemajanduse nõudlust on pärssinud investeeringute vähenemine. Ettevõtete investeeringud 2014. aastal vähenesid ning eluasemeinvesteeringute kasv jäi tagasihoidlikuks (vt joonis 14). Lisaks kahanesid valitsemissektori investeeringud, peamiselt ehituse vallas, kuna Euroopa Liidu eelarveperiood vahetus. Kuigi investeeringute suhe SKPsse langes 1,5 protsendipunkti võrra, 25,8%ni, oli see siiski endiselt Euroopa riikide seas üks kõrgemaid.

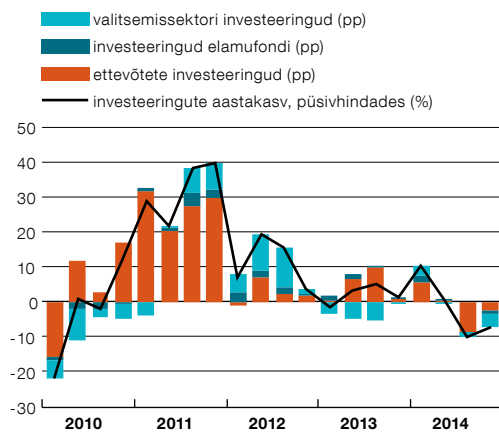
Eluasemeturg on hakanud stabiliseeruma, kuid hinnatõus on siiski veel kiire. Sissetulekute kiirest kasvust ja madalatest intressimääradest hoolimata eluasemeinvesteeringute kasv 2014. aastal aeglustus. Eluasemete hinna tõus aeglustus aasta vältel samuti (vt joonis 15). Hinnasurvet aitas tasakaalustada suurenenud pakkumine, mida on soodustanud jõuline kinnisvara hinna tõus ja teiste ehitusharude vähenenud tellimused. Kasutuslubade statistika osutab pakkumise kasvule ka 2015. aasta esimeses kvartalis. Kuigi korterite ostu-müügitehingu keskmise hinna tõus 2015. aasta alguses kiirenes, põhjustas seda suuresti Tallinna ning uute ja kallimate korterite osakaalu suurenemine kõigi tehingute hulgas. Majapidamised võtavad eluaseme-laene endiselt mõõdukalt. Kuigi eluasemelae-nude portfelli aastakasv on kiirenenud, oli see aprilli lõpus 3,4% (vt joonis 16), märkimisväärselt aeglasem kui sissetulekute kasv.

Joonis 13. Eratarbimine

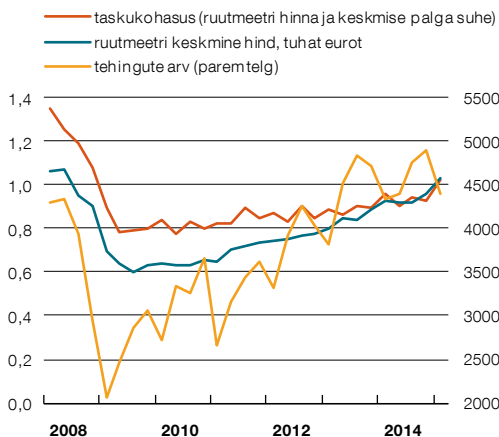
Allikad: statistikaamet, konjunktuuriinstituut

Joonis 14. Kapitali kogumahutus põhivarasse

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 15. Korteriomandi tehingud

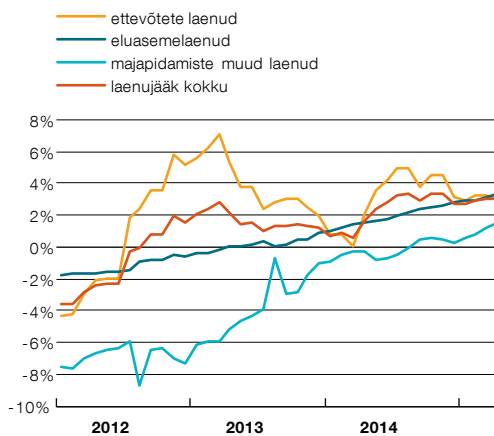

Allikad: maa-amet, statistikaamet

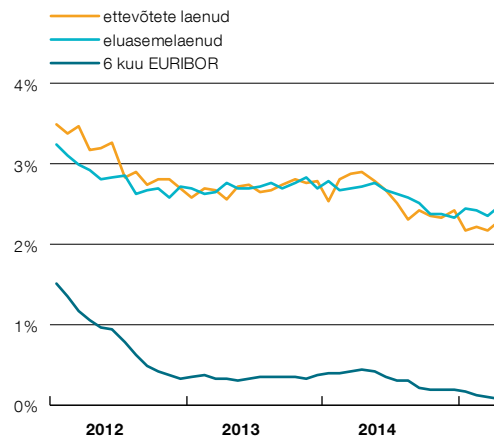
Kuigi ettevõtete võime oma investeeringuid rahastada 2014. aastal kasumlikkuse vähenemise tõttu veidi halvenes, oli see siiski suhteliselt hea. Kuna kasumlikkus kahanes, vähenesid ettevõttesisesed vahendid, millega tegevust ja investeeringuid rahastada. Võõrkapitali vajadus seetõttu suurenes, mis kajastus võlakohustuste kasvu kiirenemises. Eestis tegutsevatest pankadest võetud laenude ja liisingute portfell suurenes aastaga 3% (vt joonis 16). See kasv oli 2015. aasta esimesel neljal kuul ligikaudu sama kiire. Lisaks laenavad ettevõtted otse ja välismaiste ematöötajate kaudu ka välismaalt. Välismaalt võetud laenude ja emitteeritud võlakirjade maht kasvas 2014. aastal 8%. Ettevõtete ligipääs pangalaenule on endiselt suhteliselt hea. Kuigi tarbijahindade languse tõttu reaalintressimäärad 2014. aastal natuke isegi tõusid, olid tänu väga madalatele baasintressimääradele ja vähenenud laenumarginaalidele laenuitingimused ettevõtete jaoks suhteliselt soodsad (vt joonis 17).

Ettevõtete investeeringud eelmisel aastal vähenesid, kuid peamiselt üksikute tegevusalade tõttu. Viimastel aastatel on investeeritud kõige rohkem energeetikasektoris, suuremahuliste projektide raames. Kuna need projektid lõppesid, vähenesid SKP statistika järgi ettevõtete investeeringud 2014. aastal püsivhinnades 3,5%. Ettevõtlusstatistika näitab siiski, et teiste tegevusalade investeeringud kasvasid ja see kasv kiirenes (vt joonis 18). Selle suundumuse jätkumist oli näha ka 2015. aasta esimeses kvartalis: suuremate energiaeetvõtete kvartaliaruanded viitavad investeeringute märkimisväärsele vähenemisele, sellal kui ennaknäitajad osutavad ettevõtete investeeringute tagasihoidlikule kasvule. Mitteiluhoonete kasutus- ja ehituslubade arv kerkis esimeses kvartalis jõudsalt. Ehitusinvesteeringute kasv peaks seega taastuma. Lisaks hakkas kapitalikaupade import pärast kümnekuulist vähenemist alates veebruarist veidi suurenema. Investeeringute hoogsamat kasvu hoiab siiski tagasi ettevõtete nõrk kindlustunne ja viimastes kvartalites langenud tootmisvõimsuse rakendatuse tase. See võimaldab mõnevõrra suurendada tootmismahu ilma investeeringuid tegemata.

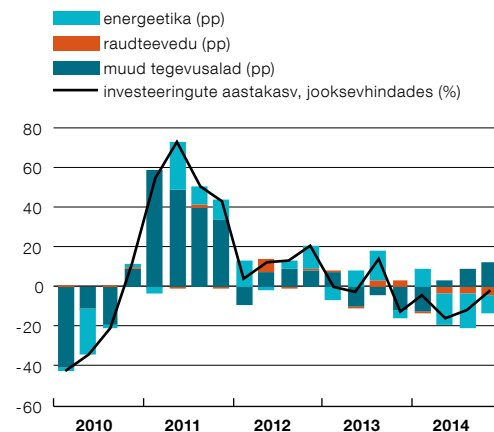
Varude muutus panustas eelmisel aastal sisenõudluse kasvu positiivselt. Kui 2012. ja 2013. aastal oli varude muutuse panus majan-

Joonis 16. Laenujäägi aastakasv

Allikas: Eesti Pank

Joonis 17. Pangalaenude intressimäärad

Allikad: Eesti Pank, Euroopa Keskpang

Joonis 18. Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse

Allikas: statistikaamet

duskasvu negatiivne, siis 2014. aastal 2,6 protsendipunkti ulatuses positiivne, ning varude osakaal SKPs veidi suurenes. Varud paisusid kõige rohkem tööstusettevõtetele, kes kasvatasid tooraine- ja materjalivarude ühes aasta jooksul kosunud tootmismahuga. Kaubandussektori varud suurenesid juba mitmendat aastat järjest, kuna tarbimine on hoogustunud.

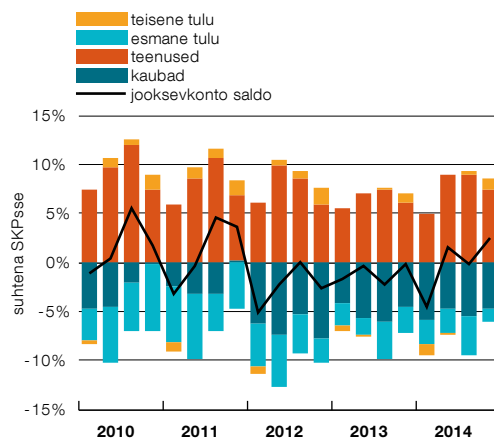
VÄLISTASAKAAL JA KONKURENTSIVÕIME

Eesti hinnapõhine konkurentsivõime tugevnes 2014. aastal euroala riikide turgudel. Eesti suhtelised tarbijahinnad alanesid, sest Eesti tarbijahindade ühtlustatud indeks tõusis 0,3 protsendipunkti võrra vähem kui euroala kaubanduspartnerite kaalutud keskmine. Eesti hinnapõhine konkurentsivõime nõrgenes aga märkimisväärselt Venemaal ja sellega majanduslikult tihedalt seotud riikides. Kuigi Venemaa tarbijahindade inflatsioon kiirenes, ei suutnud see kompenseerida rubla kursi ulatusliku languse mõju. Eesti toodete suhtelised hinnad Venemaa turul tõusid seetõttu märkimisväärselt, mis piiras ekspordivõimet. Pikaajalises plaanis avaldavad Eesti ekspordi arengule suuremat mõju hinnavälised tegurid, sealhulgas eksporditoodete kvaliteet, keerukus ja tuntus. Suhteliste hindade muutuse rolli Eesti ekspordivõimes ei tohi siiski alahinnata. Eesti ekspordi dünaamikale avaldavad tugevat mõju ka sihtturgude struktuuri ja eksporditoodete koosseisu muutused (loe täpsemalt taustinfo 3).

Hoolimata sellest, et välisnõudlus oli aastatel 2012–2014 üldiselt kesine ja turgude vaates väga ebahütlane, on Eesti maksebilansi jooksevkonto puudujääk pidevalt vähenenud (vt joonis 19). Puudujääk kahanes 2014. aastal peaaegu nullini, vähem kui 0,1%ni SKPst. Kuigi tasakaalukam majanduskasv võimaldab vähendada sõltuvust väliskapitalist, võib liigne riskikartlikkus osutada piduriks, mis takistab majanduskasvu jaoks vajalike investeeringute suurendamist. IMFi hindamismetoodika¹² põhjal võib tasakaalulise jooksevkonto positsiooni kohta väita, et kiirema jõukohase majanduskasvuga on paremini kooskõlas väliskapitali suuremahulisem kaasamine investeeringuteks ja seetõttu ka suurem

¹² Metoodikat on kirjeldatud pikemalt Eesti Konkurentsivõime Ülevaates: <http://www.eestipank.ee/publikatsioonid/eesti-konkurentsivoime-ulevaade>.

Joonis 19. Jooksevkonto

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

jooksevkonto puudujääk. Eri hinnangute kohaselt vastab Eesti arengutasemele ja kasvupotentsiaalile umbes 2–3% puudujääk SKP suhtes.

Kuiste kiirhinnangute kohaselt oli Eesti jooksevkonto positsioon 2015. aasta esimeses kvartalis jätkuvalt tasakaalu juures. Kehvemast välisnõudlusest hoolimata kaupade ja teenuste eksport jooksevhindades kasvas. Tagasihoidliku investeerimisaktiivsuse tõttu kaupade ja teenuste import samal ajal kahanes. Kaupade konto puudujääk seetõttu vähenes ning netoekspordi panus SKP kasvu oli positiivne.

Väliskaubandusstatistika põhjal vähenes esimeses kvartalis aasta võrdluses jooksevhindades mõõdetuna nii Eesti kaupade eksport kui ka import, vastavalt 0,4% ja 3,0%. Kaupade netoekspordi positsioon seejuures paranes. Kaupade väljaveo vähenemine Venemaale süvenes, aasta võrdluses 49%ni. Seda tasakaalustas aga kaubaekspordi hoogne kasv Hollandisse (55%), Poola (41%), Rootsi (14%), Saksamaale, Ameerika Ühendriikidesse ja Taani. Kui Venemaa turg välja jätta, siis suurenes Eesti kaupade väljavedu esimeses kvartalis 5,6%. Eesti töötleva tööstuse ekspordi indeksi järgi kasvas eksport esimeses kvartalis samuti märksa tempokamalt, kui välisnõudluse põhjal võinuks eeldada, aasta võrdluses 4,8%.

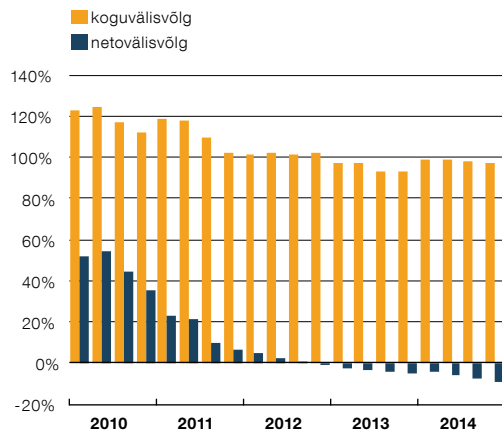
Teenuste eksport kasvas esimeses kvartalis maksebilansi kuiste kiirhinnangute kohaselt aastaga 2,7%, import aga vähenes, 3,1%. Teenuste ekspordi-impordi ülejääk aasta võrd-

luses suurenes ning kaupade ja teenuste saldo jätkas paranemist. Jooksevkonto saldod mõjutas samal ajal negatiivselt tulukontode seis. Esmase tulu netoväljavool sõltub põhiliselt välismaiste otseinvestorite Eestis teenitud tulust, mis on jätkuvalt märksa suurem kui Eesti investoritele välisriikidest laekuv omanikutulu. Teisese tulu netoväljavoolu mõjutavad Euroopa Liidu toetuste väiksem kasutamine ja sissemaksed Euroopa Liidu eelarvesse.

Eesti nõuded välismaa vastu suurenesid 2014. aastal 12% ja väliskohustused 7%.

Nõuete kiirema kasvu tõttu vähenes netoinvesteeringispositsioon (välisnõuete ja väliskohustuste vahe) 9% ja oli aasta lõpus 8 miljardi euro ulatuses negatiivne. Koguvälisvõlg ehk riigi kõigi majandussektorite välisvõlg kasvas aastaga 8% ja oli 2014. aasta lõpus 19 miljardit eurot (97% Eesti aastasest SKPst). Koguvälisvõlast hõlmas 51% ettevõtlussektori ja 31% krediidiastutuste välisvõlg. Keskpanga ja valitsemissektori välisvõlg moodustasid mõlemad 9% koguvälisvõ-

Joonis 20. Kogu- ja netovälisvõlg aastase SKP suhtes

Allikas: Eesti Pank

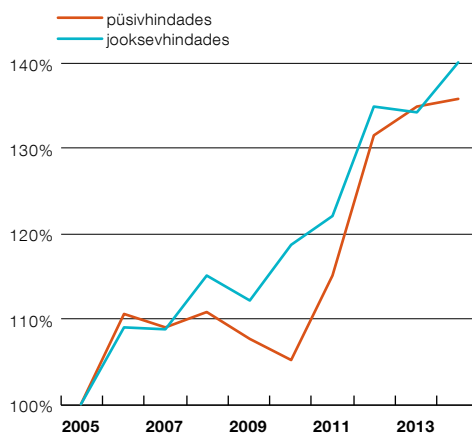
last. Netovälisvõlg (võlakohustuste ja võlanõuete vahe) oli juba kolmandat aastat järjest negatiivne, 2014. aasta lõpus 1,7 miljardi euro ulatuses. Negatiivne netovälisvõlg tähendab, et selle summa võrra on välismaa Eestile rohkem võlgu kui Eesti välismaale (vt joonis 20).

Taustinfo 3. Eesti kaubaekspordi turuosa muutused

Riigi suhteline konkurentsivõime ehk võime kasvata rahvusvahelisel turul tulu teistest riikidest kiiremini avaldub suuresti ekspordisuutlikkuse kaudu. Ekspordi kasvu mõjutavad nii eksporditava koguse kui ka ekspordihindade muutused. Eesti eksportijate tulude kasvu võib seetõttu vaadelda nii püsiv- kui ka jooksevhindades ehk nii mahu kui ka maksumuse muutuse kaudu. Kui Eesti kaupade ja teenuste ekspordi kasv erineb seejuures sihtturgude impordinõudluse kasvust, siis Eesti ekspordi turuosa muutub.

Eesti kaupade ja teenuste eksport kasvas aastatel 2005–2014 palju kiiremini kui sihtturgude kokku kaalutud impordinõudlus, nii jooksev- kui ka püsivhindades. See tähendab, et Eesti ekspordil õnnestus sel ajal turuosa võita. Eesti kaupade ja teenuste ekspordi turuosa suurenes üheksa aasta jooksul sihtturgudel jooksevhindades 1,4 korda. Püsivhindades mõõdetuna oli Eesti ekspordi turuosa kasv umbes sama tempokas, vaid veidi tagasihoidlikum (vt joonis T3.1). Eesti ekspordi turuosa kerkis ka viimasel, 2014. aastal: jooksevhindades 1,7%, püsivhindades 1,4%. Eesti ekspordi maksumus suurenes seega jätkuvalt kiiremini kui turu keskmine, nii mahu kasvu kui ka suhteliste hindade tõusu mõjul.

Joonis T3.1. Eesti ekspordi turuosa (2005=100%)

Allikad: Euroopa Keskpank, Eesti Pank

Ekspordi koondnäitajate puhul jäävad sageli piisava tähelepanuta aastate jooksul toimunud struktuurimuutused ja nende roll üldise ekspordivõime suurendamisel. Struktuurimuutuste all mõistetakse sageli vaid tootmisressurside ümberpaiknemist majandusharude vahel. Ekspordi tulemuslikkuse selgitamisel osutuvad aga mõjukamaks sihtturgude struktuuri ja eksporttoodete koosseisu muutused. Turgude mitmekesisuse tõttu võib turgude või toodete strateegiline valik ja struktuurimuutuste panus olla määravaga tähtsusega, eriti keerulisel ajal.

Toodete struktuurimuutuste vallas nihkub Eesti ekspordi rõhk jätkuvalt toormelt ja lihtsakoelistelt toodetelt keerukamatele töötleva tööstuse toodetele ja teenustele. Pikemas vaates kasvab nõudlus keerukate tööstustoodete ja teenuste järele kiiremini kui näiteks põllumajandustoodangu järele, kuna nende nõudluse elastsus hindade suhtes on väiksem, kuid sissetulekute suhtes suurem. See loob omakorda parema väljavaate konkurentsivõime tugevnemiseks ning Eesti hindade ja palkade kiiremaks tõusuks. Sama moodi nagu kaupade struktuuri puhul on Eesti ekspordi areng endiselt ebaühtlane ka tähtsamate sihtriikide järgi. Seda saab suuresti selgitada asjaoluga, et riikide nõudlus impordi järele kasvab erinevalt. Seetõttu on oluline vaadelda Eesti ekspordi turuosa muutusi sihtriikide kaupa.

Eesti ekspordi turuosa muutuste hindamiseks tähtsamate sihtriikide kaupa saab kasutada väliskaubanduse statistikat Eesti kaubaekspordi kohta jooksevhindades¹³. Sihtriigi impordinõudlust kirjeldatakse aga selle riigi kaupade ja teenuste impordina püsivhindades, mis on kohandatud kohalikus vääringus väljendatud ekspordihinnaga ja vajaduse korral ka vahetuskursi muutustega euro suhtes¹⁴ (vt joonis T3.2).

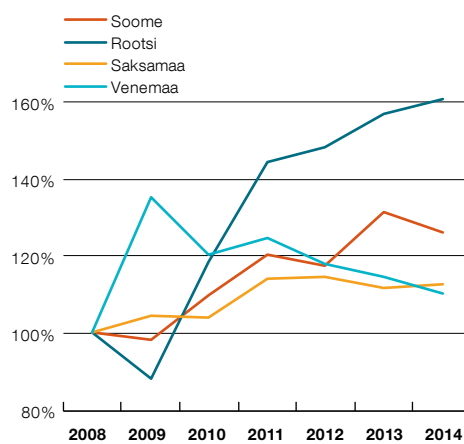
Eesti ekspordi sihtriikide eurodes ja jooksevhindades väljendatud impordinõudlus on viimastel aastatel kasvanud väga ebaühtlaselt. Venemaa impordinõudlus vähenes 2013.–2014. aastal kokku 16,2%, Soome oma 5,4%. Soome turu nõudlust mõjutas ka Venemaa nõudluse vähenemine. Rootsi impordinõudlus kasvas samal ajal 0,5% (2013. aastal vähenes 2,5% ja 2014. aastal suurenes 3,1%) ning Saksamaa oma 6,2% (ühtlane kasv mõlemal aastal). Eesti kaupade ekspordi dünaamika sihtriikide kaupa oli samuti sama ebaühtlane.

Kaupade väljavedu Venemaale vähenes 2013.–2014. aastal 21,5%, veelgi rohkem kui ulatuslikult kahanenud turunõudlus. Lisaks nõudluse vähenemisele takistasid Eesti kaupade väljavedu ka poliitilised pinged ning Euroopa Liidu ja Venemaa vastastikused sanktsioonid. Eesti kaubaekspordit Soome kasvas 2013. aastal 9,2%, kuid järgneval aastal vähenes, 6,8%. Kahe aasta kokkuvõttes Eesti eksport Soome siiski kasvas, 1,7%. Eesti ekspordi turuosa Soome turul kahe aasta kokkuvõttes seega suurenes. Eesti eksport Rootsi kasvas kahe aastaga 8,9%. See oli

¹³ Statistikaamet avaldab Eesti kaubaekspordi detailsemaid näitajaid sihtriikide kaupa väliskaubanduse statistika andmebaasis. Need andmed erinevad aga rahvamajanduse arvepidamise kaupade ekspordi andmetest. Näiteks SKP arvestuses ei peeta kaubaekspordiks re-ekspordilaadseid mootorikütuse voogusid. Teenuste ekspordi andmeid sihtriikide kaupa avaldab Eesti Pank maksebilansi statistika raames, kuid vaid alates 2013. aastast. Püsivhindades ekspordi detailseid näitajaid sihtriikide kaupa puuduvad aga sootuks.

¹⁴ Euroopa Keskpanga andmetel

Joonis T3.2. Ekspordi turuosa sihtturgude kaupa (2008=100%)

Allikad: Euroopa Keskpank, Eesti Pank

palju tempokam kui turu enda kasv: Eesti turuosa Rootsis paisus seega hoogsalt. Eesti eksport Saksamaale kasvas 2013. aastal 2,7 protsendipunkti võrra aeglasemalt, kuid 2014. aastal 1,2 protsendipunkti võrra kiiremini kui Saksamaa impordinõudlus keskmiselt. Jõulisem laienemine arenenud riikide turule võimaldas Eestil 2014. aastal osaliselt kompenseerida seni tähtsate Venemaa ja Soome turu eksporditulu kukkumist.

Kuna sihtriikide nõudlus muutub erinevalt, oli Eesti kaubaekspordi turuosa dünaamika sihtriikide kaupa samuti ebaühtlane. Võrdlemisi keerulisel 2014. aastal, mil mitme seni tähtsa siht-turu impordinõudlus kahanes ulatuslikult, suutis seda enamjaolt kompenseerida ekspordi kiirem kasv teistele turgudele. Nende andmete põhjal ei saa siiski midagi üheselt väita Eesti ekspordi paindlikkuse kohta, sest kasvu või kahanemist näidanud ekspordi struktuur oli erinev mitte ainult sihtriikide, vaid ka toodete vaates. Need kaubad, mille väljavedu näiteks Venemaa turule vähenes, erinesid väga suures ulatuses nendest kaupadest, mille ekspordi kasv kiirenes.

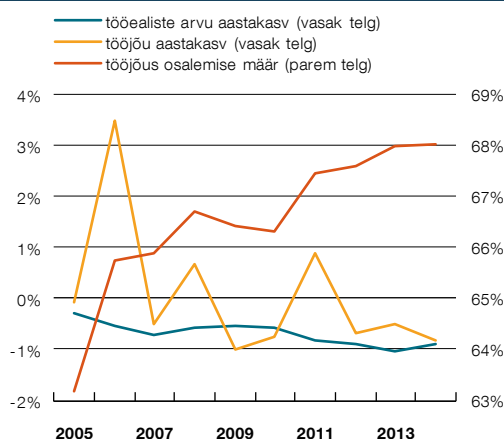
TÖÖTURG

Töajõu suurust mõjutavad tugevasti laulva revolutsiooni suurte ja taasiseseisvumisaja väikeste sünnikohortide liikumised rahvastikupüramiidis. Tööealiste elanike arv kahanes 2014. aastal 0,8% (vt joonis 21). Sellest moodustas 0,5 protsendipunkti rahvastiku loomulik vähenemine ja ligikaudu 0,3 protsendipunkti negatiivne rändesaldo. Rändesaldo paranes teist aastat järjest, sest suurima rändetõenäosusega vanusesse hakkavad jõudma väiksearvulised sünnipõlvkonnad. Lisaks on rände peamise sihtriigi, Soome tööajõu nõudlus nõrga majandusolukorra tõttu juba mitmendat aastat kesine.

Töajõus osalemise määr jäi 2014. aastal eelneva aasta 68% juurde ja oli 2015. aasta esimeses kvartalis 67,8%. Erinevalt eelmistest aastatest töajõus osalemise määr ei tõusnud ega saanud pehmeneda elanike arvu vähenemise mõju. Tööturul aktiivsete inimeste hulk kahanes seega sama kiiresti kui tööealiste oma. Osalemise määr oli aga selle aasta esimeses kvartalis protsendipunkti jagu kõrgem kui aasta varem ning töajõu hulk aasta võrdluses suurenes.

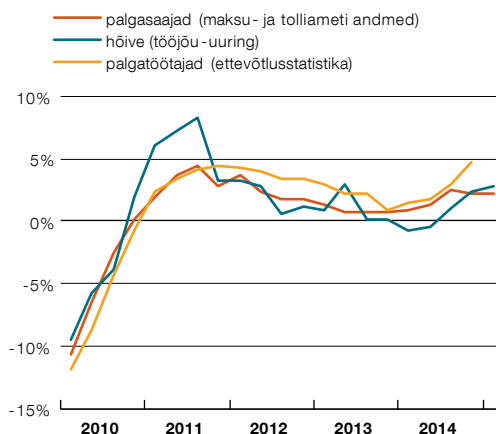
Pärast väikest kahanemist 2014. aasta esimesel poolel hakkas hõive teisel pooleaastal kasvama. Hõive suurenes 2015. aasta esimeses kvartalis töajõu-uuringu hinnangu kohaselt aasta võrdluses 2,9% (vt joonis 22), eelmise aasta madala võrdlusbaasi ja mittepalgatöötajate arvu kiire suurenemise toel. Alternatiivsed, ettevõtete aruannetel põhinevad andmeallikad näitasid

Joonis 21. Töajõu pakkumine

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 22. Hõive aastakasv

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank, maksu- ja tolliamet

2014. aasta teisel poolel töjõu-uuringuga võrreldes suuremat hõive kasvu kiirenemist. Seda kasvu mõjutas aga töötajate registreerimiskohustuse rakendumine juulis 2014, mis aitas kaasa töötajate arvu vähenemisele varimajanduses.

Tegevusalade vaates kasvas hõive 2014. aastal kõige enam teenindussektoris (1,4%). Teeninduse hõivet mõjutab otseselt majapidamiste kasutatava tulu suurenemine ja tugev kindlustunne. Teenindussektori alla kuulub ka valitsemissektor, mille hõive on maksu- ja tolliameti andmetel alates 2012. aastast kahanenud. Avaliku sektori töötajate arvu vähendamine on osa riigi strateegiast hoida rahvaarvu kahanemise tingimustes riigitöötajate osakaal hõives muutumatuna.

Töjõu-uuringu järgi tööstuse hõive ei muutunud, kuigi see sektor on väliskonkurentsile avatud ja seetõttu töjõukulude kasvu suhtes kõige tundlikum. Ettevõtlusstatistika põhjal kasvas töötleva tööstuse hõive 2014. aasta lõpus jõudsalt, kuigi tööstusettevõtted on keskmisest suuremad ja neil ei tohiks olla palju mitteametlikke töötajaid. Baromeeteruuringu kohaselt püsisid tööstuse hõive ootused nii 2014. aastal kui ka 2015. aasta alguses stabiilselt nulli juures. 2015. aasta veebruarist kuni aprillini hõive ootused aga halvenesid.

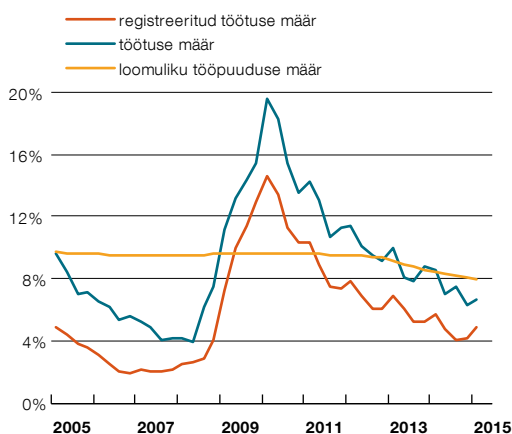
Tööpuudus kahanes 2014. aasta teisel poolel jõudsalt ning töötuse määr alanes 2015. aasta esimeses kvartalis 6,6%ni (vt joonis 23). Hooajalisi tegureid arvesse võttes tööpuudus esimeses kvartalis eelnevaga võrreldes vähenes. Tööpuudus pole kahanenud vaid lühiajalise töötuse vähenemise tõttu, kuna üle 12 kuu tööd otsinute osakaal ei ole märkimisväärselt kasvanud. Heitunute arv ei ole samuti eriti suurenenud. Vaba töjõu ressurss on seega tõepoolest kahanenud. Töötukassas on registreeritud ligikaudu 60% Eesti töötutest. Andmed näitavad, et registreeritud töötuse vähenemine, mis oli püsinud pikalt väga kiire, rauges 2014. aasta lõpus ja 2015. aasta alguses. Majapidamiste ootused tööpuuduse suhtes on aga viimase aasta vältel muutunud pessimistlikumaks.

Kuna töjõukulude osakaal SKPs kasvas 2014. aastal endiselt kiiresti, oli Eesti Panga hinnangul tööpuudus allpool selle loomuliku

määra. Praeguse vaba töjõu hulga juures on seega töötajate palgaläbirääkimiste positsioon tugev. Tööpuuduse lõhe pole aga koos töötuse määraga alanemisega suurenenud. Beveridge'i kõver on nihkunud pigem vasakule: hoolimata madalast töötuse määrast pole vakantside arv hakanud kuhjuma, nagu see juhtus majanduse eelmise tõusutsükli ajal (vt joonis 24). Koos töötuse määraga alanemisega on seega kahanenud ka struktuurne tööpuudus.

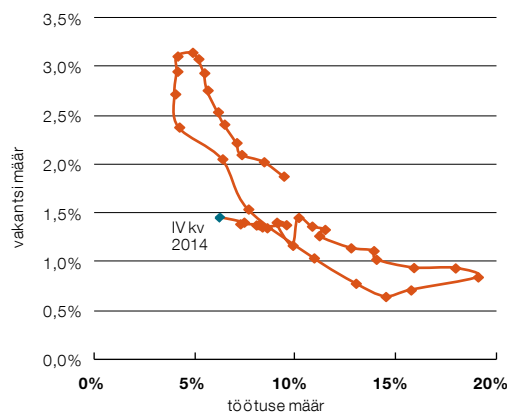
Keskmise brutokuupalga aastakasv aeglustus 2014. aasta esimese poole 6,1%lt teisel poolaastal 5,2%ni. Keskmise brutokuupalga kasv pidurdus aasta kokkuvõttes 2013. aasta 7,8%lt ligikaudu 5,6%ni (vt joonis 25). Reaalpalga kasv samal ajal tänu tarbijahindade langusele aga kiirenes. Peamised tegurid, mis pigem suuren-

Joonis 23. Tööpuudus

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Pank

Joonis 24. Beveridge'i kõver (hooajaliselt kohandatud)

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

davad palgasurvet, on vaba tööjõu reservi kahanemine ja välismaale tööle minemise lihtsus, mis annab töötajatele palgaläbirääkimistel eelise. Maksu- ja tolliameti andmetel oli palgatõus 2014. aastal kiirem just palgajaotuse madalamas osas. Seda mõjutab miinimumpalga tõus, mis on tunduvat kiirem kui jaotuse ülejäänud osa palgatõus.

Valitsemissektori palgatõus on olnud tempokam kui erasektori oma. Maksu- ja tolliameti andmete kohaselt tõusis valitsemissektori keskmine maksustatud palk 2014. aasta viimases ja 2015. aasta esimeses kvartalis märksa kiiremini kui äriregistri ettevõtetes, vastavalt 8,5% ja 4,3%. Valitsemissektori palgakasvu võis anda panuse töötajate struktuuri muutus, kuid vähesel määral. Äriregistri ettevõtete keskmise palga tõusu pidurdas aga kohustus töötajad registreerida: maksu- ja tolliameti andmetel oli teisel poolaastal uute ametlikku sissetulekut saama hakanud 9000 inimese keskmine palgatulu ligilähedane miinimumpalgale.

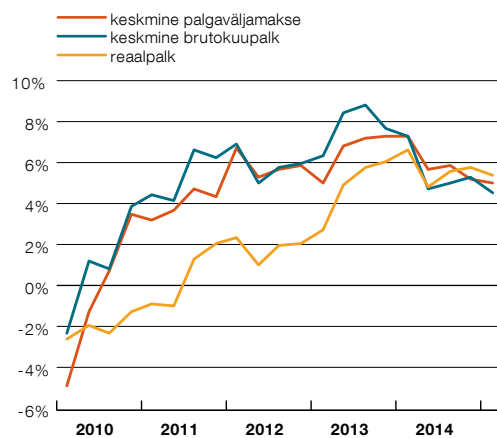
Tööjõu ühikukulu kasv hakkas 2014. aasta teises kvartalis aeglustuma, kuid jäi siiski märksa kiiremaks kui Euroopa Komisjoni seatud häiremehhanismi piirväärtus euroala riikidele. Tegevusalade võrdluses oli tööjõu ühikukulu suurenemine laiapõhjaline ega olnud tõenäoliselt tingitud majanduse struktuuri muutustest. Tööjõukulude osakaal SKPs ehk reaalse tööjõu ühikukulu kerkis 2014. aasta lõpus suuremaks kui euroala keskmine.

HINNAD

Tarbijahindade inflatsioon aeglustus 2014. aasta esimesel poolel ning alates juunist hakkasid tarbijahinnad langema. Deflatsiooni põhjustas peamiselt impordihindade langus, sest maailmaturul odavnesid nii nafta kui ka toiduained. Tarbijahinnad langesid aasta kokkuvõttes 0,1%, hoolimata sellest, et tööjõukulude kasv püsis suhteliselt kiire. Hinnalangus pidurdus 2015. aasta alguses. Seda soodustas lisaks imporditava energia kallinemisele ka hooajaliste toiduainete hinna tõus (vt joonis 26).

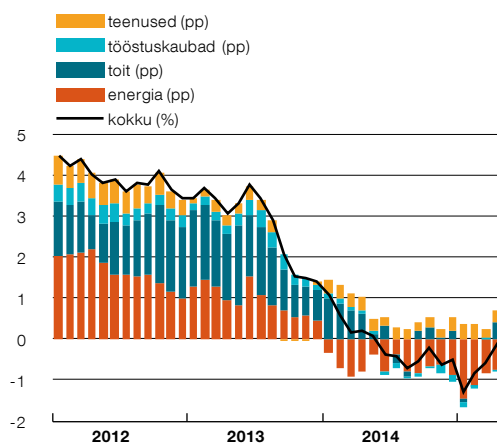
Tarbijahindade volatiilsust põhjustas ulatuslik nafta hinna kõikumine toormeturgudel. Pärast järsku hinnalangust 2015. aasta

Joonis 25. Keskmise palga aastakasv

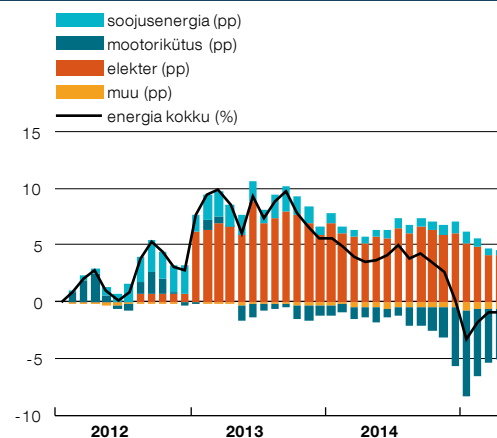
Allikad: statistikaamet, Eesti Pank, maksu- ja tolliamet

Joonis 26. Tarbijahinnaindeksi aastane muutus

Allikas: statistikaamet

Joonis 27. Energia hindade erinevus võrreldes jaanuariga 2012

Allikas: statistikaamet

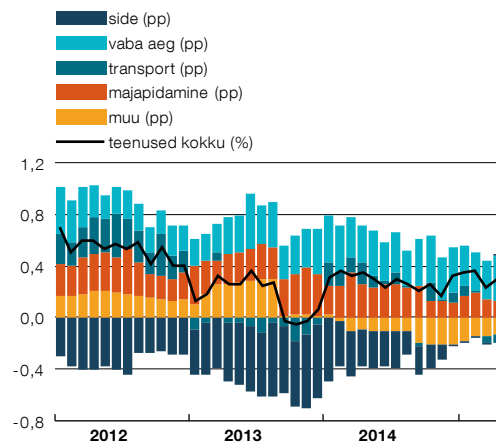
alguses kallinesid mootorikütused veebruaris ja märtsis ühtekokku 12% (vt joonis 27). Lisaks toornafta hinna tõusule maailmaturul kergitas mootorikütuste hinda kuu võrdluses euro kursi nõrgenemine. Mootorikütused olid siiski aasta varasemaga võrreldes 11% odavamad. Energia odavnemine oli 2015. aasta esimeses kvartalis laiapõhjaline, sest lisaks mootorikütustele langes nii soojusenergia kui ka elektri hind. Varasem nafta hinna langus kandus viitaja jooksul ka maagaasi ja soojusenergia tarbijahindadesse, mis alanesid esimeses kvartalis vastavalt 2% ja 4%. Elektri hinna tase Põhjamaade elektribörsil on juba mitu aastat olnud madal, muu hulgas talvekuude pehme ilma tõttu, mil elektri tarbimine on tavapärasest väiksem.

Toiduainete inflatsioon aeglustus järjepidevalt alates 2014. aasta sügisest ning selle aasta esimestel kuudel hakkasid toidu tarbijahinnad langema. Toidukaupade hinna langust põhjustas peamiselt piimatoodete odavnemine, mida mõjutas tõenäoliselt Venemaa ekspordituru kadumine. Piima kokkuostuhinnad olid 2015. aasta märtsis 37% madalamad kui aasta varem. Vahetult pärast impordipiirangute jõustumist 2014. aasta augustis odavnes või, hiljem on hinnalangus kandunud ka teiste piimatoodete hindadesse. Ekspordiraskuste tõttu süvenes piimatoodete tarbijahindade langus aprillis 5%ni. Kokkuostu- ja tarbijahindade alaneimine kiirenes esimeses kvartalis ka lihatoodete puhul. Toiduainete hinna tõusu toetab aga alkoholi kallinemine kõrgemate aktsiisimäärade tõttu. Alkoholiaktsiisimäärade kergitati 2015. aasta alguses 10%, mille tulemusena kiirenes alkoholi hinna tõus esimeses kvartalis 5,7%ni.

Tööstuskaupade inflatsioon oli mitu aastat aeglane. Hinna stabiilsust soodustasid impordihindade langus ja siseturu tihedam konkurents, kuna valmisid uued kaubanduspinnad ja piiriülene kaubavahetus suurenes. Tööstuskaupade inflatsioon hakkas 2015. aasta alguses kiirenema. Esimeses kvartalis tõusid tempokalt nii riiete kui ka jalatsite hinnad. Seda võisid põhjustada nii jaekaubanduse kiire palgatõusu mõju kui ka euro kursi langus.

Teenuste inflatsioon on viimastel aastatel olnud väiksem kui Eesti pikaajaline hinnatõus (vt joonis 28). Eesti teenuste hinna tase

Joonis 28. Teenuste inflatsioon

Allikas: statistikaamet

on Euroopa Liidu keskmisega võrreldes praegu veel suhteliselt madal. Palga- ja hinnatase lähenemist Euroopa Liidu keskmisele on viimastel aastatel pidurdanud administratiivsed meetmed: tasuta ühistransport Tallinnas ja kõrghariduse reform¹⁵. Sideteenuste hindade langus oli Eestis aastatel 2012–2014 euroala riikide hulgas kõige suurem. Sideteenused on alates 2012. aastast odavnenud ligikaudu viiendiku võrra. Keskmisest kiiremini kallinevad vabaaja- ja majapidamisteenused.

VALITSEMISSEKTORI RAHANDUS

Tänu oodatust paremale maksulaekumisele ja aeglasele kulude kasvule oli valitsemis-sektori eelarve ülejääk 2014. aastal 0,6% SKPst. Eelarvepositsioon paranes 2013. aastaga võrreldes 0,8 protsendipunkti võrra, millest ligikaudu pool oli struktuurne ehk püsiva loomuga. Eelarve struktuurne positsioon jõudis seega üle kahe aasta taas ülejääki. Ehkki nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste eelarve jäi 2014. aastal ülejääki, kasvas mõlemas allsektoris laenuga rahastamine. Valitsemissektori võla-koormus suurenes seetõttu 10,6%ni SKPst.

Valitsemissektori kulud kasvasid 2014. aastal oodatust aeglasemalt ning kulude osakaal majanduses ei muutunud. Sama moodi nagu erasektori palgakulud suurenes majanduskas-

¹⁵ 2013. aastal toimus Eestis kõrghariduse reform, mille käigus muutus kõrgharidus tasuta teenuseks. Kuna kõrgkooli nominaalne õppeaeg on kolm aastat, mõjutab tasuta õppe jõustumine tarbijahinnaindeksit kuni 2016. aasta sügiseni.

vust kiiremini ka valitsemissektori palgafond (vt joonis 29). Viimaste aastate kiire palgatõus kandus indekseerimise kaudu pensionikulude kasvu. Kogukulude paisumist pidurdas aga investeeringute ja kapitalisiirete kahane-mine, mille tulemusena vähenes nende osakaal 0,5 protsendipunkti võrra, 5,8%ni SKPst. Suure osa sellest kahanemisest moodustas välistoe-tuste väiksem maht. Välistoetuste mahu kukku-mise otsene mõju eelarvele on neutraalne, sest samal palju vähenesid ka tulud Euroopa Liidu eelarvest. Ühes sellega kahanes aga ka kaasnev omafinantseering ja riigi enda vahenditest rahas-tatavad investeeringud.

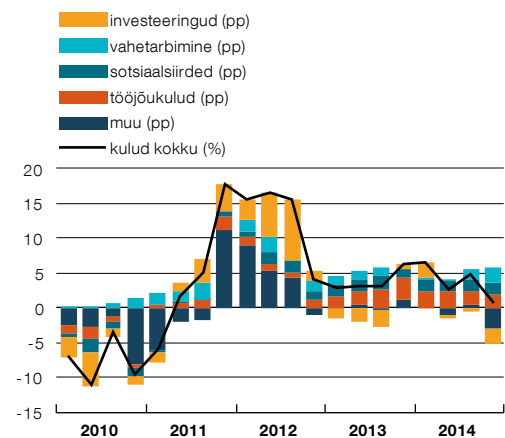
Maksukoormus kasvas möödunud aastal 33%ni SKP suhtes, ehkki maksupoliitiliste meetmete koondmõju jäi neutraalseks.

Maksutulu suurenes peamiselt maksuaugu vähendamise tõttu, mis oli aasta esimesel poolel suunatud üksikutele sektoritele, kuid aasta lõpus ka teistele. Detsembris jõustunud uued käibemaksu deklareerimise nõuded vähendasid maksupettuste võimalusi ning meetme mõju osutus suuremaks, kui detsembris prognoosi-sime (vt joonis 30). Käibemaksu laekumine kasvas aasta kokkuvõttes 9,8% ehk peaaegu kaks korda kiiremini kui arvestuslik maksubaas¹⁶. 2014. aasta maksumuudatuste mõju jäi suuresti neutraalseks, sest alkoholi- ja tubakaaktsiisi tõusu kompen-seerisid ajutise meetmena teise pensionisamba lisamaksed, mis vähendavad arvestuslikult valit-suse maksutulu. Tulude kasvu soosis ka tsükliline areng, sest hoolimata aeglasest majanduskas-vust kiirenes 2014. aastal palgatõus ja seetõttu ka töjõumaksude laekumise kasv.

Tänu kiirele palgatõusule ja maksukorralduse muudatustele jätkus maksutulu jõuline aastakasv ka 2015. aasta esimeses kvartalis.

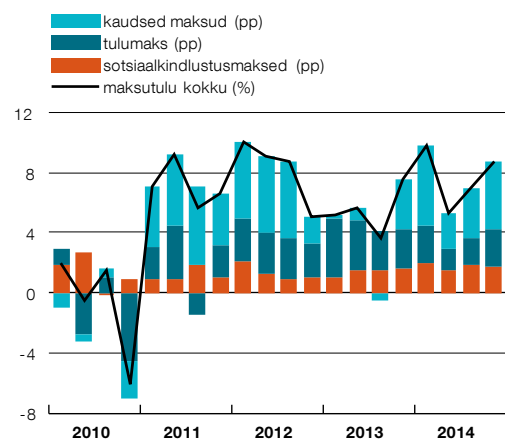
Neljanda kvartali kõrge tasemega võrreldes kasv siiski aeglustus, sest 2015. aasta alguses jõus-tusid mitu maksupoliitilist meetet. Kõige suurema

Joonis 29. Valitsemissektori kulude aastakasv

Allikas: statistikaamet

Joonis 30. Maksutulu aastakasv

Allikas: statistikaamet

mõjuga oli tulumaksu määrade langetamine ühe protsendipunkti võrra, kuid lisaks sellele tõsteti maksuvaba miinimumi ja alandati töötuskind-lustusmaksu määrade. Kuigi alkoholiaktsiisimäär samal ajal tõusis, jäi maksulaekumine tagasi-hoidlikuks, sest kaubandusettevõtteid suurendasid enne maksutõusu varusid, mis realiseeriti esimeses kvartalis.

¹⁶ Arvestuslik maksubaas koosneb nendest SKP komponentidest, kus on kõige suurem käibemaksu osakaal: eratarbimine, valitsemissektori investeeringud ja vahetarbimine ning kodumajapidamiste investeeringud.